

ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

Έννοια του δοκιμίου

Το δοκίμιο είναι ένα ιδιαίτερο γραμματειακό είδος πεζού λόγου, με μεγάλη ποικιλία μορφών, που ασχολείται με θέματα της καθημερινής ζωής, των ιδεών, της αισθητικής, της ηθικής, της επιστήμης, της πολιτικής, της κοινωνίας, κ.τ.λ. χωρίς όμως να τα εξαντλεί. Όπως υποδηλώνει και το όνομά του, πρόκειται για μια **δοκιμή**, μια απόπειρα του δοκιμιογράφου να προσεγγίσει ένα θέμα που θα είναι ευπρόσιτο στο πλατύ κοινό.

Τα χαρακτηριστικά του δοκιμίου

Υπάρχουν, βέβαια, διαφορετικές απόψεις για το τί είναι δοκίμιο. Παρά τη ρευστότητα και την αβεβαιότητα, όμως, που το διακρίνει, ως βασικότερα γνωρίσματα του δοκιμίου παραθέτουμε τα ακόλουθα:

- **Ευσύνοπτο, εύληπτο και καλογραμμένο.**
- Κινείται ανάμεσα στην **επιστήμη**, στη **φιλοσοφία** και τη **λογοτεχνία**.
- **Υποκειμενισμός:** Έκφραση προσωπικού φρονήματος γύρω από ένα θέμα, παράθεση προσωπικών απόψεων (κυριαρχεί το προσωπικό στοιχείο).
- **Ποικίλη θεματογραφία.**
- Έχει **κοινωνικό χαρακτήρα:** εκφράζει προβληματισμό, θίγει θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος.
- Δέκτης: το **ευρύ κοινό**. Άλλοτε απευθύνεται στη **νόηση** του δέκτη, άλλοτε στο **συναισθηματικό** του κόσμο.
- **Σκοπός** του Δοκιμιογράφου: **εξωτερίκευση** και **έκφραση προσωπικών σκέψεων, συναισθημάτων** (εξομολογητικός-προσωπικός τόνος, α' ρηματικό πρόσωπο, βίωμα, εμπειρία). **Προσπάθεια ανάλυσης, ερμηνείας, εκλαϊκευσης ποικίλων θεμάτων. Πληροφόρηση, αισθητική απόλαυση, συγκίνηση, διδασκαλία, πειθώ...**
- **Διαχρονικότητα:** δε στέκεται στο επικαιρικό, αλλά στο μόνιμο με τη χρήση αφηρημένων εννοιών, εξακολουθητικών χρόνων, ονοματικών συνόλων, γ' ενικού προσώπου.
- **Αντι-διδακτισμός:** το δοκίμιο είναι ένα είδος διδακτικό, δηλ. Διδάσκει, ενημερώνει, πληροφορεί, οξύνει την κρίση αλλά απουσιάζει ο διδακτισμός, δηλ η σωφρονιστική διάθεση που χαρακτηρίζει τη διδασκαλία ή τη διδασκαλία.
- **Αντι-δογματισμός.**
- **Απουσία πλήρους πραγμάτευσης** του θέματος, αποφυγή εξαγωγής οριστικών συμπερασμάτων.

Οι ιδιότητες αυτές του δοκιμίου και η ποικιλία των κορφών του αποτυπώνουν τη ρευστότητα των ορίων του και το πόσο επισφαλής αποδεικνύεται κάθε προσπάθεια να περιχαρακωθεί μέσα σε έναν ορισμό. Συνεπώς, οφείλουμε να είμαστε προσεκτικοί κατά τη διερεύνησή του.

Η γλώσσα του δοκιμίου

Εφαρμόζεται μια λογιότερη γραμματική με χαρακτηριστικά στοιχεία:

- τις τεχνικές **μετάβασης/συνοχής**.
- τα **μόρια/τις εκφράσεις** που δηλώνουν τη θέση του συγγραφέα (π.χ. πιθανώς, βεβαίως) ή την οπτική γωνία για τα γραφόμενα π.χ. από κοινωνική πλευρά.
- **υποτακτικό** λόγο, σύνθετη δομή περιόδων.
- **αφηρημένο/ειδικό** λεξιλόγιο
- **πληροφορικότητα** στην έκφραση/οικειότητα στο ύφος (εκφραστικοί τρόποι, σχήματα λόγου).
- χρήση **λογικής** και **συγκινησιακής** γλώσσας.
- **επιστημονική**, λογοκρατική ή λογοτεχνική διατύπωση.
- **λόγια στοιχεία** (καλλιπέεια, επιτήδευση).
- έκφραση α) προσεγμένη και συγκρατημένη ή β) προφορικότητα στην έκφραση/ οικειότητα στο ύφος (όταν διάθεση του συγγραφέα είναι να επικοινωνήσει με τον αναγνώστη)

Η οργάνωση του δοκιμίου

Το **δοκίμιο** παρουσιάζει μια ποικιλία μορφών ως προς την οργάνωση. Άλλα δοκίμια έχουν αυστηρότερη λογική οργάνωση, ενώ άλλα έχουν πιο ελεύθερη οργάνωση **και** σε άλλα πάλι η οργάνωση είναι μάλλον συνειρμική. Τα δοκίμια που οργανώνονται λογικά προσεγγίζουν περισσότερο τον επιστημονικό λόγο, ενώ τα δοκίμια που έχουν πιο ελεύθερη οργάνωση προσεγγίζουν μάλλον τη λογοτεχνία.

Τα δοκίμια που οργανώνονται λογικά προσεγγίζουν περισσότερο τον επιστημονικό λόγο και έχουν συνήθως επιστημονικό χαρακτήρα. Ο συγγραφέας εκθέτει στον πρόλογο το θέμα (δηλ. την προβληματική του), προσπαθώντας να προκαλέσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη & συνεχίζει εκθέτοντας την κατευθυντήρια ή κύρια ιδέα που αποτελεί & τη θέση του πάνω στο θέμα. Στο κύριο θέμα ο συγγραφέας προσκομίζει το υλικό που διαθέτει, για να διασαφηνίζει την κύρια ιδέα ή να αποδείξει τη θέση που διατύπωσε στον πρόλογο. Στον επίλογο παρουσιάζει συμπυκνωμένα ό,τι έχει αποδείξει ή επανεκθέτει την αρχική του θέση. Αν έχει αποδείξει πειστικά το θέμα του, η θέση θα έχει πάρει καινούριο νόημα από τον αναγνώστη.

Τα δοκίμια που έχουν πάρει πιο ελεύθερη οργάνωση προσεγγίζουν περισσότερο τη λογοτεχνία και η δομή τους δεν καθορίζεται από τη σχέση απόδειξης ανάμεσα στη θέση του συγγραφέα & την υποστήριξη αυτής της θέσης. Υπάρχει ένα κεντρικό θέμα με το οποίο οι επιμέρους ιδέες συνδέονται περισσότερο ή λιγότερο συνειρμικά. Ο συγγραφέας περιδιαβάζει ελεύθερα στο χώρο των ιδεών. Σε ένα τέτοιο δοκίμιο προσέχουμε περισσότερο την ύφανση του λόγου παρά τη λογική που διέπει τη δομή του κειμένου ως σύνολο.

Ας τα ξαναθυμηθούμε...

ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ	
Περιεχόμενο	Διερεύνηση μέσα από την προσωπική– υποκειμενική σκοπιά

	του συγγραφέα επιστημονικών, φιλολογικών, ηθικών, κοινωνικών, πολιτικών, αισθητικών, κ.ά. θεμάτων → Μεγάλο εύρος θεματολογίας
Συγγραφέας	Άνθρωπος των γραμμάτων, επιστήμονας ή λογοτέχνης, με ευρεία καλλιέργεια, βαθιά και πλούσια πείρα ζωής, ουσιαστικό προβληματισμό, διεισδυτικό πνεύμα και ικανότητα εποπτείας, καλαισθησία.
Τρόποι πειθούς	Επίκληση στη λογική Επίκληση στο συναίσθημα Επίκληση στην αυθεντία
Γλώσσα	Λεξιλογικός πλούτος, λόγια στοιχεία, λέξεις δηλωτικές αφηρημένων εννοιών, υποτακτική σύνδεση, στοιχεία ενδεικτικά της παιδείας – στοχαστικότητας του συγγραφέα. Διάσπαρτα στοιχεία του καθημερινού προφορικού λόγου.
Ύφος	Άλλοτε: επίσημο, σοβαρό, αυστηρό, επιστημονικό Άλλοτε: οικείο, άμεσο, ελεύθερο, λογοτεχνικό, συναισθηματικά φορτισμένο Πάντοτε: προσωπικό
Δομή	Άλλοτε: αυστηρή λογική διάρθρωση – τριμερής δομή α. πρόλογος → θέμα, θέση β. κύριο θέμα → επιχειρηματολογία, αποδεικτικό υλικό γ. επίλογος → συγκεφαλαίωση, συμπέρασμα Άλλοτε: χαλαρή δομή → ελεύθερη περιήγηση στο χώρο των ιδεών, συνειρμικές συνδέσεις Πάντοτε: ύπαρξη σταθερού θεματικού κέντρου → «περιστροφή» όλων των επιμέρους ιδεών γύρω από αυτό
Σκοπός	Εκλαϊκευση, ανάλυση, ερμηνεία, ενός θέματος Ενημέρωση, πληροφόρηση του αναγνώστη ελεύθερη περιήγηση στον κόσμο των ιδεών

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

Τα δοκίμια εμφανίζουν μια ευρύτατη πολυτυπία, ενώ ο τρόπος σύνθεσής τους χαρακτηρίζεται από ρευστότητα. Εντούτοις, το σχολικό βιβλίο διαχωρίζει δύο γενικές κατηγορίες δοκιμίων: όταν ο χαρακτήρας τους είναι αποδεικτικός, τότε η διάρθρωση των ιδεών γίνεται με λογικό τρόπο, ενώ όταν είναι στοχαστικός, γίνεται με ελεύθερο ή συνειρμικό.

Κοινά χαρακτηριστικά: αποδεικτικού - στοχαστικού δοκιμίου

- Ο υποκειμενισμός αποτελεί σταθερό γνώρισμα σε όλες τις μορφές των δοκιμίων και συχνά ορισμένα δοκίμια παίρνουν τον προσωπικό τόνο του ημερολογίου ή της εξομολόγησης
- Άμεσο, οικείο ύφος που επιτυγχάνεται με τη χρήση προφορικών εκφράσεων και προσβλέπει στην επικοινωνία με τον αναγνώστη
- Ο τόνος ενός δοκιμίου εξαρτάται από το σκοπό του συγγραφέα. Μπορεί να είναι σοβαρός, όταν ο συγγραφέας θέλει να πληροφορήσει τον αναγνώστη, φιλοσοφικός ή σατιρικός, αν σκοπεύει να τον διδάξει, χιουμοριστικός, όταν θέλει να τον διασκεδάσει, να τον τέρψει

Το αποδεικτικό δοκίμιο και τα χαρακτηριστικά του

- Δίνεται έμφαση στην ανάλυση και επεξεργασία μιας ιδέας.
- Κυριαρχεί η λογική σε σχέση με το συναίσθημα.
- Η δομή είναι αυστηρή και προσεκτικά μελετημένη και υπηρετεί το σκοπό του συγγραφέα, δηλαδή την παρουσίαση ενός θέματος και την προβολή θέσεων ή εισηγήσεων.
- Η γλώσσα είναι κυριολεκτική, σαφής και ακριβής.
- Ο δοκιμογράφος χρησιμοποιεί περισσότερο τις γνώσεις παρά τη φαντασία του, τη δεξιότητα τεκμηρίωσης των ιδεών του παρά τη συναισθηματική φόρτισή τους.
- Το ύφος του αποδεικτικού δοκιμίου είναι αντικειμενικό, χωρίς πρόθεση να εντυπωσιάσει, αλλά να πείσει για τη λογική ορθότητα των συλλογισμών.
- Κυριαρχεί ο διδακτικός τόνος.

Το στοχαστικό δοκίμιο και τα χαρακτηριστικά του.

- Συχνά το θέμα δεν γίνεται αντιληπτό από τον πρόλογο
- Οι επιμέρους ιδέες συνδέονται συνειρμικά
- Δεν υπάρχει ένα καθαρό διάγραμμα
- Ο δοκιμογράφος περιδιαβάζει ελεύθερα στο χώρο των ιδεών
- Κυριαρχεί η μεταφορική (συνυποδηλωτική) χρήση της γλώσσας
- Συχνή η επίκληση στο συναίσθημα
- Η έμφαση δεν δίνεται τόσο στην πειθώ, όσο στην πληροφόρηση και στην τέρψη

Σημείωση: Δεν είναι πάντα δυνατό να διαγραφούν σαφή όρια ανάμεσα στα δύο είδη δοκιμίων και ότι οι περιπτώσεις που ένα **δοκίμιο** είναι καθαρά **στοχαστικό**, με ασαφές θεματικό κέντρο και συνειρμική σύνδεση των νοημάτων, είναι σπάνιες.

Ας τα ξαναθυμηθούμε...

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ		
Κριτήριο	Στοχαστικό Δοκίμιο	Αποδεικτικό Δοκίμιο
Σκοπός	Ελεύθερος στοχασμός Ο δοκιμογράφος περιδιαβαίνει ελεύθερα στο χώρο των ιδεών εκφράζοντας τις προσωπικές του παρατηρήσεις με βάση την πείρα της ζωής του, τις γνώσεις και τη φαντασία του, με απώτερο στόχο να προκαλέσει αισθητική συγκίνηση.	Απόδειξη – Πειθώ Ο δοκιμογράφος αναλύει ή εκλαϊκεύει επιστημονικά θέματα, πληροφορεί, ερμηνεύει ή αποδεικνύει.
Οργάνωση	Συνειρμική Δεν υπάρχει σχέση απόδειξης ανάμεσα στα μέρη (παράγραφοι –	Λογική Στον πρόλογο παρουσιάζεται ο προβληματισμός και η

	ενότητες), αλλά οι επιμέρους ιδέες και τμήματα συνδέονται συνειρμικά, όπως δηλαδή η μία ιδέα ανακαλεί αυτόματα στη σκέψη κάποια άλλη.	βασική θέση, στο κύριο μέρος το αποδεικτικό υλικό και στον επίλογο εξάγεται το τελικό συμπέρασμα. (Τριμερής δομή κειμένου) Νοηματικές ενότητες, αλληλουχία, συνοχή.
Οπτική	Υποκειμενική Παρουσιάζονται υποκειμενικές κρίσεις που δηλώνονται με λέξεις όπως : νομίζω, κατά τη γνώμη μου, ίσως, θα μπορούσε, είναι πιθανόν, κ.λπ.	Αντικειμενική Οι απόψεις τεκμηριώνονται και δηλώνονται ως γενικά αποδεκτές.
Γλώσσα	Κυρίως ποιητική / συνυποδηλωτική Σχήματα λόγου και εικόνες που περισσότερο υποβάλλουν παρά πείθουν.	Κυρίως δηλωτική/ Αναφορική Κυριολεξία και ακρίβεια στη διατύπωση.
Τρόπος πειθούς	Επίκληση στο συναίσθημα Στο κείμενο κυριαρχεί ως τρόπος πειθούς η πρόκληση συναισθημάτων χωρίς να αποκλείονται άλλες τεχνικές.	Επίκληση στη λογική Στο κείμενο κυριαρχεί ως τρόπος πειθούς η επιχειρηματολογία χωρίς να αποκλείονται άλλες τεχνικές.
Συγγραφέας	Κυρίαρχη η ιδιότητα του λογοτέχνη, η ευαισθησία, η φαντασία, η υποκειμενικότητα	Κυρίαρχη η επιστημονική ιδιότητα, ο γνωστικός οπλισμός

Παρατήρηση: Είναι απαραίτητο να σημειωθεί πως ο παραπάνω διαχωρισμός δεν είναι απόλυτος. Αυτό σημαίνει ότι τα χαρακτηριστικά του αποδεικτικού δοκιμίου εντοπίζονται και στο λογοτεχνικό και αντίστροφα. Εκείνο, επομένως, που τελικά καθορίζει το είδος είναι η συχνότητα στην οποία απαντά το κάθε στοιχείο, ο βαθμός στον οποίο τα μεν ή τα δε διαμορφώνουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα, το «χρώμα» του κειμένου. Για το λόγο αυτό τα δοκιμακά κείμενα μπορεί να παρουσιάζουν ποικίλες διαβαθμίσεις, ξεκινώντας από καθαρά αποδεικτικά και καταλήγοντας σε λογοτεχνικά.

Πώς τεκμηριώνουμε ότι ένα δοκίμιο είναι αποδεικτικό;

Το κείμενο ανήκει στο αποδεικτικό δοκίμιο επειδή :

- Έχει λογική οργάνωση : ο συγγραφέας παραθέτει τη βασική θέση στον πρόλογο και τη στηρίζει με επιχειρήματα στο κύριο θέμα.
- Οι απόψεις παρουσιάζονται από αντικειμενική σκοπιά.
- Κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία της γλώσσας (δήλωση-κυριολεξία).
- Στοχεύει να πείσει / αναλύσει /εξηγήσει/ ότι... (το θέμα του δοκιμίου)
- Επικαλείται κυρίως τη λογική, αναφέροντας επιχειρήματα και τεκμήρια που πιστοποιούν τη θέση του συγγραφέα.

Πώς τεκμηριώνουμε ότι ένα δοκίμιο είναι στοχαστικό;

Το κείμενο ανήκει στο στοχαστικό δοκίμιο επειδή :

- Έχει συνειρμική οργάνωση : υπάρχει ένα κεντρικό θέμα (αναφέρουμε το θέμα) γύρω από το οποίο οι σκέψεις συνδέονται μεταξύ τους συνειρμικά.
- Υπάρχει έντονος υποκειμενισμός : π.χ. «σκέφτομαι και τρομάζω μ' αυτά που σκέφτομαι και λέω πως είναι η μοναξιά που με κάνει να τα βλέπω όλα μ' αυτή τη σκληρή ματιά...»
- Κυριαρχεί η ποιητική λειτουργία της γλώσσας: π.χ. «η μοναξιά, αυτή η φάουσα που δίχως να θέλω με σκέπασε σαν σφικτός κισσός, η λάμια που κουβαλάω στο αίμα μου μέσα η αχόρταγη, ο σκοτεινός μου έρωτας, ...».
- Η συγγραφέας περιδιαβαίνει ελεύθερα στο χώρο των ιδεών εκφράζοντας προσωπικές απόψεις χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια πειθούς.
- Υπάρχει κυρίαρχη επίκληση στο συναίσθημα με ποιητική λειτουργία της γλώσσας (συνυποδήλωση).

Παραδείγματα:

α) Για να εξηγήσουν το παράξενο αυτό φαινόμενο μερικοί αισθητικοί –πώς δηλαδή μπορεί κανείς να δαμάζει τις δυστυχίες, τις συμφορές και τις φρίκες που παρουσιάζουν σχεδόν πάντα το έπος, το μυθιστόρημα και, κατά κανόνα, η τραγωδία-, έφτασαν να πουν πως ο θεατής ή ο αναγνώστης, την ώρα που βλέπει ή διαβάσει, αισθάνεται κάποια ασφάλεια και κάποια υπεροχή απέναντι των τραγικών ηρώων, μακαρίζει τον εαυτό του που δεν πάσχει όσα δεινά πάσχουν οι δύσμοιροι εκείνοι, κι απ' αυτό προέρχεται η ευχαρίστηση και η διασκέδασή του.

Η εξήγηση βρίσκεται αλλού - βρίσκεται σ' αυτή την ίδια την Τέχνη, στη φύση της, στην ουσία της, ή αν θέλετε, στο μυστήριό της. Γιατί κι η Τέχνη, όπως τόσα άλλα σ' αυτό τον κόσμο, είναι ένα μυστήριο. Συλλογισθείτε μόνο τούτο: ένα πράγμα, που αν το βλέπαμε στη ζωή, στην πραγματικότητα, δε θα μας έκανε παρά αποστροφή, βδελυγμία, φρίκη – ντροπή κάποτε-, όταν μας το παρουσιάζει ένας ζωγράφος, ένας γλύπτης, ένας ποιητής, ένας μυθιστοριογράφος, μας φαίνεται όχι μόνο ανεκτό, αλλά και τερπνό κι ωραίο. Δεν είναι αυτό ένα μυστήριο, κάτι σαν μετουσίωση, κάτι σαν χημική ένωση, που από δύο σώματα παράγει ένα τρίτο ολωσδιόλου διαφορετικό;

Αισθανόμαστε βέβαια και λύπη, και φρίκη, όταν το πράγμα που μας παρουσιάζει ο καλλιτέχνης είναι λυπηρό ή φρικτό, αλλά η λύπη μας, η φρίκη μας, είναι πολύ διαφορετική από εκείνη που θα είχαμε, αν βλέπαμε το ίδιο λυπηρό ή φρικτό πράγμα στην πραγματικότητα. Φαντασθείτε άζαφνα τι θα παθαίναμε, αν βλέπαμε τεράστια φίδια, θεριά, να περισφίγγουν και να πνίγουν ανθρώπους, αλλά το σύμπλεγμα του Λαοκόωντα μας ευχαριστεί, μας διασκεδάσει.

(Γρ. Ξενόπουλος, Ο ρόλος της Τέχνης, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ' Λυκείου, ΟΕΔΒ)

Το παραπάνω κείμενο αποτελεί αποδεικτικό δοκίμιο, καθώς εντοπίζουμε σ' αυτό:

- Την παρουσίαση ιδεών για την ιδιαίτερη φύση της αισθητικής απόλαυσης, της διασκέδασης που συνιστά η αναστροφή με την τέχνη.
- Την ανάπτυξη λογικών συλλογισμών και τη χρήση τεκμηρίων (το παράδειγμα του γλυπτού του Λαοκόωντα).
- Γλώσσα λογική με λογιότερες λεκτικές επιλογές (μακαρίζει, συλλογισθείτε, βδελυγμία, μετουσίωση).
- Τη χρήση συνεκτικών μορίων – εκφράσεων (Για να εξηγήσουν, δηλαδή γιατί).

- Τη χρήση ειδικού λεξιλογίου (αισθητικοί, μυθιστόρημα, τραγωδία, θεατής, μυθιστοριογράφος).
- Λογική οργάνωση των νοημάτων (θέση προς ανασκευή → α' παράγραφος, θέση προς υποστήριξη → α' περίοδος της β' παραγράφου, αιτιολόγησή της → Γιατί...).
- Στο δοκίμιο αυτό απαντούν και χαρακτηριστικά του λογοτεχνικού δοκιμίου (γλώσσα αισθητικά επεξεργασμένη και συγκινησιακά φορτισμένη), γεγονός που αποδεικνύει πόσο ρευστά είναι τα όρια μεταξύ των δύο ειδών.

β) «Καθένας όπως νιώθει», συνηθίζουν να λένε. Κι εγώ ένιωθα πολίτης τ' ουρανού. Ένα σκαλοπάτι πιο πάνω απ' την αντίληψη ότι η Ποίηση είναι μια απλή εξομολόγηση, έβλεπα ν' αλλάζει ο ορίζοντας και ολόκληρο το τοπίο, ακριβώς όπως από την κορυφή ενός νησιού στα δικά μας τα μέρη όπου, άξαφνα, οι γνώριμες προεξοχές της στεριάς αλλάζουσε σχήμα, σου αποκαλύπτονται ανυποψίαστοι όρμοι και κάβοι, μακρινές ράχες άλλων νησιών, ένας καινούργιος, πιο πλατύς και πιο πλούσιος στην ποικιλομορφία του κόσμος. Κι η κρησάρα της συνείδησης ν' απορρίπτει και να κρατάει, να κρατάει και ν' απορρίπτει, όσο που μια μέρα να νιώσεις τον εαυτό σου καθαρό και διάφανο, τέτοιον που όλες οι μυστικές σου ροπές τον θέλανε, και που όλες οι συνθήκες γύρω σου συνωμοτούσαν να τον παραλλάξουν. Τόσο δύσκολο, μα τόσο δύσκολο, ν' αφήσεις την εποχή σου να σε σφραγίσει, χωρίς να σε παραχαράξει.

Ο. Ελύτης, *Ανοιχτά Χαρτιά*, 4η έκδ., εκδ. Ίκαρος, 1996

Το παραπάνω κείμενο αποτελεί λογοτεχνικό δοκίμιο, καθώς εντοπίζουμε σ' αυτό τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Έκφραση της αυτοσυναίσθησης του ποιητή, παρουσίαση του προσωπικού τρόπου με τον οποίο συλλαμβάνει τον ποιητικό του ρόλο.
- Γλώσσα συνυποδηλωτική (πολίτης τ' ουρανού, κρησάρα της συνείδησης).
- Προφορικότητα στην έκφραση («Καθένας όπως νιώθει», να νιώσεις τον εαυτό σου... → β' ενικό πρόσωπο).
- Χρήση συμβόλων (κορυφή νησιού → περίοπτη θέση της ποίησης).
- Συνειρμική – διαισθητική ανάπτυξη της σκέψης (Ένα σκαλοπάτι.. έβλεπα ν' αλλάζει ο ορίζοντας).
- Σκοπός: αφύπνιση της φαντασίας και της ευαισθησίας, συναισθηματική συμμετοχή, τέρψη